

היסטוריה, זיכרון וזהות אצל יהודי ארצות האסלאם לאורך הדורות

כנס חוקרים בין-לאומי במלאת 75 שנים לייסודו של
מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

שני-חמישי | 19-22.6.2023,
ל' בסיוון-ג' בתמוז תשפ"ג | ביד בן-צבי
רחוב אבן גבירול 14, ירושלים

יום שני, 19.6, ל' בסיוון

9:00-10:30 שימור וייצוג: הארכיון, הספרייה והמוזיאון

יו"ר: חגי בן־שמאי, האוניברסיטה העברית בירושלים

לביא שי, יד יצחק בן־צבי והמכללה האקדמית ע"ש דוד ילין עשרים שנותיה הראשונות של ספריית מכון בן־צבי: עיצוב הכלים לשימור וחקר ההיסטוריה של יהודי ארצות האסלאם

רחל צרפתי, מוזיאון ישראל יהודי ארצות האסלאם בתערוכות מוזיאון ישראל: מגמות העבר ושאלות לעתיד

תום פוגל, האוניברסיטה העברית בירושלים והמכללה האקדמית אחוה כך (לא) רקדו אבותינו: בין מסורת למורשת בארכיוני פולקלור של יהודי תימן בישראל

11:00-12:30 העיצוב מחדש של זיכרון מורשת המזרח

יו"ר: אלון תם, מרכז עזריאלי ללימודי ישראל, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

מאיר חטינה, האוניברסיטה העברית בירושלים לזכור את מורשת המזרח: מסע שורשים או מנוף לשינוי חברתי?

אדוין סרוסי, האוניברסיטה העברית בירושלים מי אני? פיוט מזרחי! מחשבות על מוזיקה וזהות, שבעים וחמש שנה אחרי 1948

עודד ארז, האוניברסיטה העברית בירושלים "בזכרי ימים ימימה": מוזיקה פופולרית וזיכרון: המקרה של יהודי ספרד והמזרח

הפסקת צהריים

15:00-13:30 תמורות בפיוט

יו"ר: אהרן ממן, האוניברסיטה העברית בירושלים

יוסף (יוסי) שטרית, אוניברסיטת חיפה
השירה והמוזיקה כיסודות משמרי זהות ומעצבי זהות בתרבות יהודי מרוקו

אבי עלים-אמזלג, אוניברסיטת חיפה
שיר ידידות: הערות הדרכה לפייטני שירת הבקשות

נתנאל כהן (מוסאי), המרכז לחקר המוסיקה היהודית, האוניברסיטה העברית בירושלים
"ניגון קינה דמעורר הבכיה ומשבר הלב": מוזיקה, סטריאוטיפיזציה והיסטוריה היפותטית בעיצוב הזהות של יוצאי עיראק שומרי המצוות בישראל

17:30-15:30 מעברים: קהילות דיאספוריות ופזורות שזורות

יו"ר: ירון צור, אוניברסיטת תל-אביב

אביעד מורנו, מרכז עזריאלי ללימוד ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב,
ונח גרבר, אוניברסיטת תל-אביב
'יהודי ספרד והמזרח': מחקר מיעוטים מקומיים לחקר פזורות שזורות

אורית ואקנין-יקותיאלי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הציבי לך ציונים: מנתיבות לריסאני

יגאל שלום נזרי, אוניברסיטת טורונטו
אעופה, אשכונה, ארחיקה: מריסאני לנתיבות

19:00 מושב פתיחה חגיגי

יו"ר: אסף תמרי, מכון בן-צבי והמרכז האקדמי שלם
ברכות:

מיקי זוהר, שר התרבות והספורט

יניב מזומן, מנכ"ל יד יצחק בן-צבי

מרים פרנקל, ראשת מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח
ישראל ברטל, האוניברסיטה העברית והאיגוד העולמי למדעי היהדות

להרשמה

אביעד מורנו, מרכז עזריאלי ללימודי ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מנשה ענזי, מרכז חיים הרצוג לחקר המזרח התיכון והדיפלומטיה והפורום לחקר
יהודים ונוצרים בתרבויות האסלאם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
אליעזר פאפו, נציג הוועד המנהל, הרשות הלאומית לתרבות הלאדינו

הרצאה מרכזית: חביבה פדיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
**מבטי מזרח ומערב רצוא ושוב: זיכרון וזהות בספרות
ובהיסטוריה ושאלת כינונם מחדש**

יום שלישי, 20.6, א' בתמוז

**9:00-11:00 עיצוב התודעה ההיסטורית היהודית בצפון אפריקה:
בין היסטוריוגרפיה לעיתונות**

יו"ר: מאיר מ. בר-אשר, האוניברסיטה העברית בירושלים

מיכל עזיזה אוחנה, אוניברסיטת מרטין לותר, האלה-וויטנברג
'כי מצפרו תצא תורה': מפעלו הספרותי-היסטורי של ר' דוד עובדיה

דוד גדג', האוניברסיטה העברית בירושלים
'היסטוריה דליהוד דלמרוק': כתיבה היסטורית רב-לשונית במרוקו במאה העשרים

עפרה תירוש-בקר, האוניברסיטה העברית בירושלים
מקצות תבל ומקצווי הארץ: עיתונות ערבית-יהודית בצפון אפריקה

חיים סעדון, האוניברסיטה הפתוחה ומכון בן-צבי
**עיצוב הזיכרון ההיסטורי של מלחמת העולם השנייה בצפון אפריקה: מבט משווה
בין הצרפתי ליהודי**

11:30-13:30 מבטים הדדיים: תקוות ואכזבות

יו"ר: אייל ג'יניאו, האוניברסיטה העברית בירושלים

אורית בשקין, אוניברסיטת שיקגו

יחי הפאדישאה, יחי הואלי: הגרסה היהודית

מאיר בוזגלו, האוניברסיטה העברית בירושלים

יהודים וערבים בפיוטי רבי דויד בוזגלו

הלל כהן, האוניברסיטה העברית בירושלים

יהודי המזרח בעיניים ערביות: מאה שנות תקוות ותסכול

נחם אילן, המכללה האקדמית חמדת

מה יעלה בגורל הקהילה הקראית במצרים? מבט מבפנים, 1953

הפסקת צהריים

14:30-16:00 בין זיכרון לשכחה בהיסטוריוגרפיה היהודית-הערבית בימי הביניים

יו"ר: שרה סטרומזה, האוניברסיטה העברית בירושלים

עודד זינגר, האוניברסיטה העברית בירושלים

יהודי חצי האי ערב: פרק אבוד בהיסטוריוגרפיה היהודית של ימי הביניים

יהונתן ורדי, האוניברסיטה העברית בירושלים

ההיסטוריוגרפיה של הספרות העברית בראשיתה: משה אבן עזרא ודורות

המשוררים

עומר מיכאליס, אוניברסיטת תל-אביב

'שלא תשתכח תורה מִישראל': על גלגולו של מוטיב בשושלת בית הרמב"ם

16:30-18:00 ערוצי זיכרון: הקשרים, זהויות וסוגות כתיבה

יו"ר: ירון בן-נאה, האוניברסיטה העברית בירושלים

אופירה גמליאל, אוניברסיטת גלזגו

הקשרים מקומיים וקשרים בין-לאומיים בשירי החתונה של יהודי קרלה,

דרום הודו

להרשמה

דותן ארד, אוניברסיטת בר־אילן
"למען תספרו לדור אחרון": נתיבי מסירה בקרב היהודים המוסתערבים

תרצה קלמן, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב ומכללת תלפיות
"שבאנו גרושים": כתיבה הלכתית בדורות אחרי הגירוש וגיבוש הזהות הספרדית

18:30-20:00 שולחן עגול: היסטוריה, זיכרון ומחקר מן המזרח

יו"ר: הילה שלם בהרד, אוניברסיטת תל־אביב

הנרייט דהאן קלב, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

מנשה ענזי, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

אורית ואקנין־יקותיאלי, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

20:00

זיכרון חי מפאתי הסהרה

שירת קודש בעברית ובערבית מצפון אפריקה

הופעה חגיגית של אנסמבל הפיוט

יום רביעי, 21.6, ב' בתמוז

10:30-9:00 מתחים ביצירה הספרותית של היהודים בארצות האסלאם בעת החדשה

יו"ר: תמר הס, האוניברסיטה העברית בירושלים

יובל עברי, אוניברסיטת ברנדייס
מעבר למודל החד-לשוני: ספרות יהודית-ערבית בעידן של חלוקה לאומית

אלמוג בהר, אוניברסיטת תל-אביב
ז'קלין כהנוב וכתובה יהודית מזרח תיכונית באנגלית: על המתח הלשוני במודל
הלבנטיני, בין ההקשר הקולוניאלי והלאומי

קרן דותן, חוקרת עצמאית
לשון הדמיון ב"זיכרון ירושלם" (1874) של הרב אליהו בכור חזן

12:30-11:00 האות הכתובה והלשון הדבורה: זיכרון בין דפים, ספרים ומצבות

יו"ר: ירון הראל, אוניברסיטת בר-אילן

אילאיל באום, האוניברסיטה העברית בירושלים
הלאדינו ככלי לשימור זיכרון וזהות: מסע בין ספרים ומצבות

אבריאל בר-לבב, האוניברסיטה הפתוחה
דפים בודדים בספריית יד יצחק בן-צבי

אליעזר באומגרטן, מעבדת אליהו, אוניברסיטת חיפה
נרטיבים היסטוריים ב'שם הגדולים' לר' דוד יוסף חיים אזולאי

הפסקת צהריים

להרשמה

15:30-13:30 קטגוריות של זיכרון וזהות בין תקופות ומרחבים

יו"ר: שמואל פיינר, אוניברסיטת בר־אילן ויו"ר החברה ההיסטורית הישראלית

אסתר מאיר־גליצנשטיין, מכון בן־גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת

בן־גוריון בנגב

"יהדות בבל" והבניית הזהות היהודית בעיראק ובישראל

הגר סלמון, האוניברסיטה העברית בירושלים

זיכרון כמפגש: בין אתיופיה לישראל

דב סטוצ'ינסקי, אוניברסיטת בר־אילן

הזיכרון המתרחב של הנוכחות של האנוסים בפורטוגל של ימינו: בין זהות

לפוליטיקה של זהויות

17:30-16:00 מושב מיוחד: מה עושים היום במכון בן־צבי? סקירות קצרות על

פעילות המכון

מרים פרנקל, ראשת מכון בן־צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

דותן ארד, ראש מרכז עודד וטוני אלֶיֶשֶׁר לחקר יהודי ספרד בארץ ישראל

זאב לוין, ראש המרכז לחקר יהודי מרכז אסיה והמרחב האיראני

חיים סעדון, ראש מרכז תיעוד יהדות צפון אפריקה במלחמת העולם השנייה

לביא שי, מנהל ספרייה וארכיונים, יד יצחק בן־צבי

נעמה שי־כתריאלי, רכזת סדרת "קהילות ישראל במזרח במאות התשע עשרה

והעשרים"

יום חמישי, 22.6, ג' בתמוז

10:30-9:00 זהות מקומית במרחב המוסלמי: בין השכונה למקום המקדש

יו"ר: **אבישי בר־אשר**, האוניברסיטה העברית בירושלים

משה יגור, תכנית עמיתי מרטין בובר, האוניברסיטה העברית בירושלים
היהודים ו'השכונה היהודית': זהות יהודית במרחב העירוני המזרח־תיכוני בימי הביניים

אסף תמרי, מכון בן־צבי והמרכז האקדמי שלם
ספר החזיונות לר' חיים ויטאל והדמיון הפוליטי של החיים במרחב המוסלמי

אבירם צורף, האקדמיה ע"ש פולונסקי במכון ון ליר בירושלים ומכללת ספיר
דוגמת מקדש, שריד מקדש: ר' משה חאגיז, פצ'אלאל אלקדס והתודעה המקומית של יהודי ירושלים העות'מאנית בראשית המאה ה־18

13:00-11:00 מעברי זיכרון ושיח: בין יחידים לקבוצות

יו"ר: **עפרה תירוש־בקר**, האוניברסיטה העברית בירושלים

גלית חזן־רוקם, האוניברסיטה העברית בירושלים
שכבות שיח בין הגירה להסתגלות: מספרים עממיים וקהלים

יעל מהל, חוקרת עצמאית
פתגמים מפי יהודי בוכרה ככלי להעברה בין־דורית של זהות וזיכרון

יהודית הנשקה, אוניברסיטת בר־אילן
העברית בת זמננו בפיהם של ישראלים שמוצאם הרחוק מארצות האסלאם: המשכיות וחיידוש

להרשמה

Esra Almas, Bilkent University, Turkey

Retrospective but not Nostalgic: Women's Memory Writing in Modern Turkey

הפסקת צהריים

15:30-14:00 כותבי העיתים: התודעה ההיסטורית של יהודי ארצות האסלאם

מבפנים ומבחוץ

יו"ר: הדס שבת נדיר, מרכז עזריאלי ללימודי ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, סמינר הקיבוצים

הדר פלדמן סמט, אוניברסיטת תל-אביב

בין עיצוב זהות, זיכרון ונרטיבים היסטוריים בחקר יהודי ארצות האסלאם: יצחק בן-צבי והשבתאים

עמוס נוי, המרכז לחקר הפולקלור, האוניברסיטה העברית בירושלים
בין אברהם אלמאליח ליצחק בן-צבי: תודעה היסטורית והסובייקט האתנוגרפי

יוסף יובל טובי, אוניברסיטת חיפה

ר' אברהם נדאף ושלום לוי נחום: ראשוני חוקרי יהדות תימן מיוצאי תימן בארץ ישראל

18:00-16:00 מושב נעילה - שאלת ההיסטוריה של יהודי ארצות האסלאם

יו"ר: מרים פרנקל, האוניברסיטה העברית בירושלים ומכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח

חנן חריף, המכללה האקדמית תל-חי ועמית לוי, האוניברסיטה העברית בירושלים
אקדמיה בורחת מבשורה? גויטיין, בן-צבי וחקר יהדות האסלאם בדורות האחרונים

מנחם בן-ששון, האוניברסיטה העברית בירושלים

"כור ההיתוך" של יהודי ארצות האסלאם בימי הביניים, היסטוריה, זהות וזיכרון
קיבוצי: עוד חלק חסר בתמונה של ההיסטוריה של עם ישראל

אמנון רז-קרקוצקין, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

צפת במאה השש עשרה ושאלת המודרניות היהודית

להרשמה

צרוף שהוא בית . צרוף טלוא בית . טוט אלוטו טלוא

וילכה

נס"ו

להרשמה